

II osa.

1.

Olen pisut nõutu. Pisut nõutu Jaan Krooni lugu edasi kirjutades. Kirjutada püüdes. Mis lugu see üleüldse on? Kindlasti mitte elulugu, selleks napib andmeid liiga palju. Märkan, et kasutan alatihti selliseid sõnu nagu „võibolla, ilmselt ja küllap, vist“. Oletusi on liiga palju, et sellest saaks mõni tõeline saba ja sarvedega elulugu. Ehk on tegemist siis mingis mõttes autobiograafilise teosega? Võibolla. Iga autor paneb ju ennast igasse oma teosesse suuremal-vähemal määral. Suuremal-vähemal määral on iga teos autori enda lugu (või siis lugu, mida ta meelsasti oleks näinud). Kuid mis takistab mind nüüd selga sirgu ajamast ja ausalt tunnistamast, et võtke või jätke, tegu on puhtalt fantaasiaga? Ei miski. Samas - kunagi elanud inimese lugu võib olla tähtsam ja isegi sügavam kui mistahes väljamõeldis. Kuna see on kunagi elanud inimese lugu; selliseid ja sarnaseid lugusid on terve Jumala raamatukogu täis, igaüks riulilt võtta. Kas see inimene tegelikult nii elas; kas ka tegelikult tema elukäik selline oli või kas ta üldse kunagi elas, pole enam nii oluline; see on juba järgmine küsimus, mida on formuleerinud möödunud aeg. See on *võimalik* lugu, ja siinkohal sellest piisab. Kui me juba mööname fantaasial põhinevat lugu, siis ikkagi on see täiesti olemas, sest mitmekesiste võimaluste lõpmatus hulgas ei puudu ka niisugune lugu, mis võib olla täiesti tõene. Ja võibolla laseb autor sageli oma loo jutustamise juures loovalt sekkuda juhusel. Ja samuti tuleks autoril ausalt tunnistada oma küündimatust mõelda välja üks tõeliselt hea lugu. Autori püha õigus on küll lugu kujundada, ka eksida või tõeliselt tuumakast loost hälbida lootusetult igavate kliššeede manu, aga kui ta juhtumisi ei taha suhtuda oma tegelastesse, kui ära visatud pabertaskurättidesse, siis... Siis on meil tegemist pigem armastuse aktiga. See peaks olema üle kõige ja samas ka vastama küsimusele: miks peaks lõppude lõpuks kellegi elu „huvitav“ olema, miks üldse elu peaks seda olema? Autor peaks suhtuma oma tegelastesse armastusega, mis ei luba neid lihtsalt ära kasutada ja hiljem minema visata, vaid mööndes nende õigust iseseisvale elule, mis tähendabki lõpuks võimaluste lõputust hulgast selle ühe saadud tulemi tunnustamist. Mis laseb lool jätkuda, nagu ta siis just jätkub.

Sellest sai pikk ja segasevõitu hoovõtt Jaan Krooni eluloo jälgimise järgmisse ossa. See oli võibolla süngem. Meelt heitev igal juhul. Äkki on noormees üksi võõral maal ja võõras linnas. Kõigil on palju tähtsamat meeles, tähtsamat tegemist. Eeskätt muidugi sõjaga. Ma siiski oletan, et Jaan püüdis Euroopasse tagasi jõuda, et jõuda viimaks kodumaale. Ning mis muud oli kiireim viis sinna jõudmiseks, kui astuda samuti sõjaväkke. Jah, ka tema. Miks oleks temagi pidanud olema erandiks? Anda ennast armeesse, kasutada oma Briti passi ja ta oleks saanud priisõidu mitte küll koju, küll aga Euroopa lahinguväljadele. Ja ta oleks kadunud näiteks kuskile Flandria mutta koos miljonite teistega. Arvan, et see oleks äärepealt nii läinudki. Küllap ta proovis. Küllap ta tõesti proovis end ühes Montreali värbamispunktis armeesse munsterdada; tema vanus poleks lugenud. Kuid sõtta teda siiski ei võetud, nii arvan. Miks? Siin see ongi - autori püha õigus. Ja mitte ainult seepärast, et lugu saaks mingis soovitud suunas jätkuda, vaid et las nii olla, sest nii on parem. Armastuse akt.

Jah, ta proovis ka ennast sõjaväkke munsterdada, kuid teda siiski ei võetud sinna. Põhjus polnud mitte ilmselt tema võõramaine päritolu (maal, kus kõik on sisserännanud, pole see küll mingi argument) ega ka mitte kehvast füüsilisest vormist (sõda võtab ju alati õgimiseks kõige tervemaid). Ei, põhjuseks oli tema väike, kuid oluline füüsiline puue. Ta oli nimelt kõõrdsilmne. Väga kõõrdsilmne. Ütlesin juba, et ta oli üks eriline mees. Küllap see erilise peegeldus kõige selgemini just selles väikeses eripäras, mida aga vähemalt tolle aja sõjaväearstid lugesid oluliseks puudeks nagu muide ka näiteks lampjalgsus. Sõdur olla oli ju siis (kahjuks sageli ka praegu) midagi enneolematut uhket; ta pidi olema täiesti veatu. Nagu veatu ohvriloom. Tema aga polnud seda. Milline alandus! Kuhugi sa ei kõlba; ka mitte karja, ka mitte ridadesse, et ühist asja ajada. Oledki väljatõugatu, kodumaatu, meelegeitel.

Edasi sai ta jõudu oma usust. Ainult oma usust. Ta õppis käigu pealt. Ta hakkas tööle Montreali Waterfrontis. Seal leidis ta eest karjakaupa samasuguseid tolvaneid, nagu ta isegi. Tegi juhutöid. Raskeid töid. Seisis Päästearmee supisabas. Hakkas varsti seal tööle - abikäsi oli ju väga vaja ning

seal ei vaadatud tema kõõrdsilmsusele viltu, sinna ta kõlbas. Varsti oli ta ise juba supijagaja. Ta omandas käigu pealt inglise keele. Ta nägi palju muserdatud elusid, tundis rusikat kuklas. Armetult väändukasvanud elusid nägi ta, mis saavad oma alasti esitluse suurlinna slummides. Pealegi veel sellisel ajal. Waterfronti mehed olid kõik enam-vähem kaltsakad, kerjused, vargad, joodikud, kodutud, kurjategijad, juhutöölised. Ta arvatavasti leidis, et polnud vaja minna paganaid otsima kaugelt indiaanlaste maadelt. Nad olid siinsamas. Ta oma rassi esindajad. Ta oma inimesed. Need olid paganad. Lauluhääle ja kuulmiseta usklikud jorutasid kirikulaule, Jaan aga pidas Päästearmee supisabas tänavanurgal jutlust Jumala halastusest ja armastusest. Paljud näiliselt kuulasid ja irvitasid; mõned aga, kellest näiliselt näis, et mitte miski ei suuda neid enam kõita, kuulasid.

Küllap ta kohtas ka mõningaid indiaanlasi. Allakäinud indiaanlasi, kes olid oma eludega kuidagi puntrasse jõudnud, linna elama sattunud ega suutnud kuidagi kohaneda. Need olid kõik viimseni alkohoolikud ega elanud kuigi kaua. Ta kuulis enesetappudest; pean võimalikuks, et see mõte polnud vahel ka temast endast kaugel.

2.

Ning siis, just sel ajal sekkuti jälle ta ellu. Seekordne sekkumine tuli küll üsna loogilisest suunast ja siin pole palju imestada midagi, kui sisse elada tema olukorda. Meeleheitlikkuse olukorda, milles ta ju ilmselgelt oli. Arvan, et ei suuda siiski lõpuni seda ette kujutada. Kuid siiski - kujutleme korraks äsja täiskasvanuks saanud (täiskasvanuks saama sunnitud) maapoissi üksi suures linnas. Suurim linn, mida ta seni oli näinud, oli pigem Riia. Mitte London. Sest seal oli ta koos oma õpetajaga, nii öelda tema sabas, ja suurlinna elu omapära ongi ju see, et inimene tavaliselt ei hooma seda suurlinna. Ei taju suurust ja tervikut. Ta piirdub vähemaga, pisendab teadlikult oma maailma, suhtleb kitsa ringiga, tema käigud on rutiinsed, piirdudes oma linnaosaga, ehk isegi ainult paari kvartaliga. See on üks põhjus, kuidas tekib suurlinnas palju erinevaid kogukondi ja subkultuure. Inimene keskendub jõukohasemale, oma vajadustele. Tervik vajub tahaplaanile ega tule kuigivõrd arvesse. Londonis oli Jaan olnud lühikest aega, aga nüüd on ta üksi, püüdes suurlinnas ellu jääda.

Ta oli püüdnud palve abil inimesi tervendada nagu ta oli näinud Jesset tegemas, aga sellest polnud midagi välja tulnud. Mitte midagi ei juhtunud. Keegi ei saanud terveks, keegi ei muutunud, vastupidi – mõni kehitas õlgu, mõni veel parastas ja irvitas. Kas Jaan pettus ja kibestus sellest?

Ta oli tutvunud inimese elu tumedama ja närusema poolega. Kuritegevusega ja päästmistööga, prostitutsiooni ja politseiga, alatusega ja halastusega, kõrkuse ja kõrgusega. Ta usk hoidis teda üleval. Temast ei saanud samuti kurjategijat ega joodikut. Sest usk on kindel teadmine selle suhtes, mida oodatakse ja veendumus selles, mida ei nähta. Ei nähta. Ta ei näinud tulevikku, ei saanudki näha, pigem toimis ta ebateadlikult, südamega, kuna usu asupaik ei ole kaalutlev mõistus. Ta sundis ennast hetkele. See oli väga raske. Aga midagi ta ootas. Ja niimoodi ootevalmis olles ongi sekkumine sellisel moel üldse võimalik. Ühel päeval kohtas ta üht naist.

Oletan, et see oli üks indiaani naine või vähemalt indiaani päritolu naine, sest see seletaks, miks ta üha rohkem hakkas nende poole hoidma, neid otsima. Seletaks, miks ta üldse hakkas edasi läände liikuma. Küllap ta oli kindel, et see on Jumala tahe. Ma isegi ei püüa ette kujutada, mil moel või mis põhjusel too indiaani naine oleks linna sattunud, aga seal ta oli. Ehk oli see nii määratud (see sobib alati seletuseks). Selline mees nagu Jaan võttis seda kui märki ja sama tegi too naine, nii arvan ma. Naisel oli ehk veres sajanditepikkune suhe maailma ja loodusesse, mis võtab tõsiasju nagu vihmavee tilkumine, kotka kriise, tule praksatus kui märke ettemääratusest, signaalist. Osakest maailma suurest mängust. Igavesest ringkäigust, mis toimub looduses. Meie Jaan oli aga noor mees. Ja ta oli üks eriline mees. Erilises olukorras. Pealegi - tõmme, mis tekib sel puhul mehe ja naise vahel ongi raskesti seletatav. Oma rolli mängis kindlasti ka mitte ainult mehe-naise suhte hingesugulus, vaid ka sügavam, palju sügavam salapärane sugulus eri maailma ottest pärit rahvaste vahel, olgu nad väliselt kui erinevad tahes. Küllap oli Jaan ka juba sellises seisus, et ta oli valmis unustama kogu maast madalast omandatud tärganud masina-ajastu aja ja koha protestantliku võõbaga moraali. Sellele aitas tugevalt kaasa ka äsja alanud kogu senise valge inimese maailmapildi uppilendamine. Ja ta vajab hädasti tuge ja kindlust, sihti. Seda täiesti maisel moel, mis samas ei välista taevast tuge. Kummaline see ju tunduda võib. Ometi on siin midagi igavesti tuttavat.

Olen kindel, et too naine ei olnud indiaanipäraselt riides ega midagi. Küll aga käitus ta nagu indiaani naine. Ja naine temas otsis ning valis välja vaat just selle kõõrdsilmse heledapäise poisi. Selline valik allub samuti sügavatele ja tavaliselt teadvustamata hoovustele, mis on tavaliselt just naissoole omane - naise ürgne silm, mis "õige" ära tunneb ja välja valib. Mees on lihtne, tavaliselt pole ju naisel vaja muud teha, kui välja ilmuda - ja mees on sellest hetkest temaga. Naine aga „eluülene“, ta järgib teistsuguse tsivilisatsiooni reegleid, mis toimivad teisi kanaleid mööda. "Looduslaps" naises aga annab valikule erilise ja endastmõistetava jõu ning otsekohesuse. Ja naine temas ei tagane kriipsugi; see peab mehele andma võimaluse näidata seda, mida ta vajab, miks ta on seda väärt. Viimselt on valijaks naine, kes allub oma sisemise pühakoja reeglitele, looduslaps aga kuulab hääli. Tõsi, sellist laadi plahvatus ei jää mõnikord kauaks kestma.

Võibolla läkski nii, et see naine, kelle nimegi me ei tea, ilmus ühel päeval välja. Niisama lihtsalt. Võibolla ta leidis võimaluse (aga võimalus leitakse alati) minna meie Jaani juurde, seista tema ette, tõsta oma pilk ja vaadata talle otse silma. Ja öelda - mida? Võibolla ta ütles:

- Mina sinu oma, sina minu.

Kõik. Võibolla läkski nii.

Varsti liikusid nad juba edasi sisemaa suunas. Läände. Millist muud suunda nad kahekesi oleks võtnudki?

Järgneb.